

# Pähkinäpensaikot

Katariina Mäkelä

Luonnonsuojelulain  
luontotyyppikoulutus  
16.5.2024



Suomen ympäristökeskus  
Finlands miljöcentral  
Finnish Environment Institute



# Pähkinäpensaikot

## Määritelmä



Kuva: Anne Raunio

### Asetus

Pähkinäpensaikolla tarkoitetaan aluetta, joka on luontaisesti syntynyt ja jossa kasvaa vähintään kaksi metriä korkeita tai leveitä pähkinäpensaita yhtenä tai useana lähekkäin sijaitsevana ryhmänä vähintään 20 kappaletta hehtaarilla

### Asetuksen perustelumistio

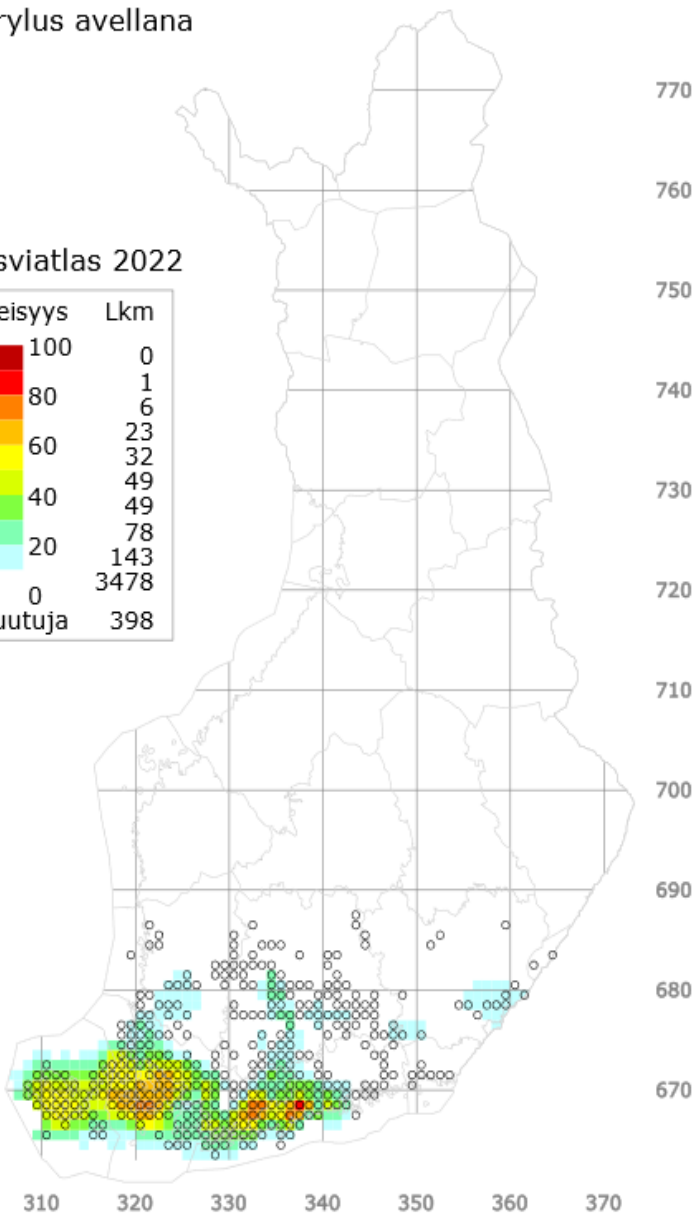
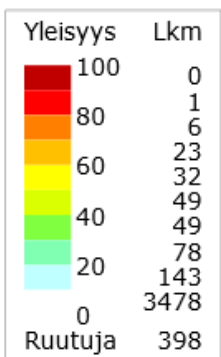
Pähkinäpensakoissa on vähintään kaksi metriä korkeita tai leveitä pähkinäpensaita vähintään 20 kappaletta hehtaarilla yhtenä tai useamana lähekkäisenä ryhmänä, rajattavissa olevalla yhtenäisellä alueella.

Pähkinäpensaiikko voi olla kasvupaikkatyypiltään lehtoa tai kangasmetsää.

Pähkinäpensaiden lahoavat ja maahan pudonneet oksat kuuluvat luontotyyppin ominaispiirteisiin.

Corylus avellana

Kasviatlas 2022



# Pähkinäpensaikat

## Pähkinäpensaahan levinneisyys

- Painottuu hemiboreaaliselle vyöhykkeelle ja Etelä-Hämeen lehtokeskuksen alueelle
- Harvinaisempana muualla eteläboreaalisen vyöhykkeen eteläosissa eli vuokkovyöhykkeellä
- Joitakin esiintymiä tavataan myös pohjoisempana, pääosin Satakunnan–Savon korkeudelle asti
- Yksittäisiä pähkinäpensasyksilöitä kasvaa pohjoisempana kuin luontotyyppiesiintymän kriteerit täyttäviä pähkinäpensaikkoja
- Ilmastonmuutoksen vaikutuksesta luontotyyppin levinneisyys voi vähitellen edetä nykyistä pohjoisemmaksi

Pähkinäpensaahan levinneisyys Suomessa Kasviatlaksen mukaan (Lampinen ja Lahti 2023).

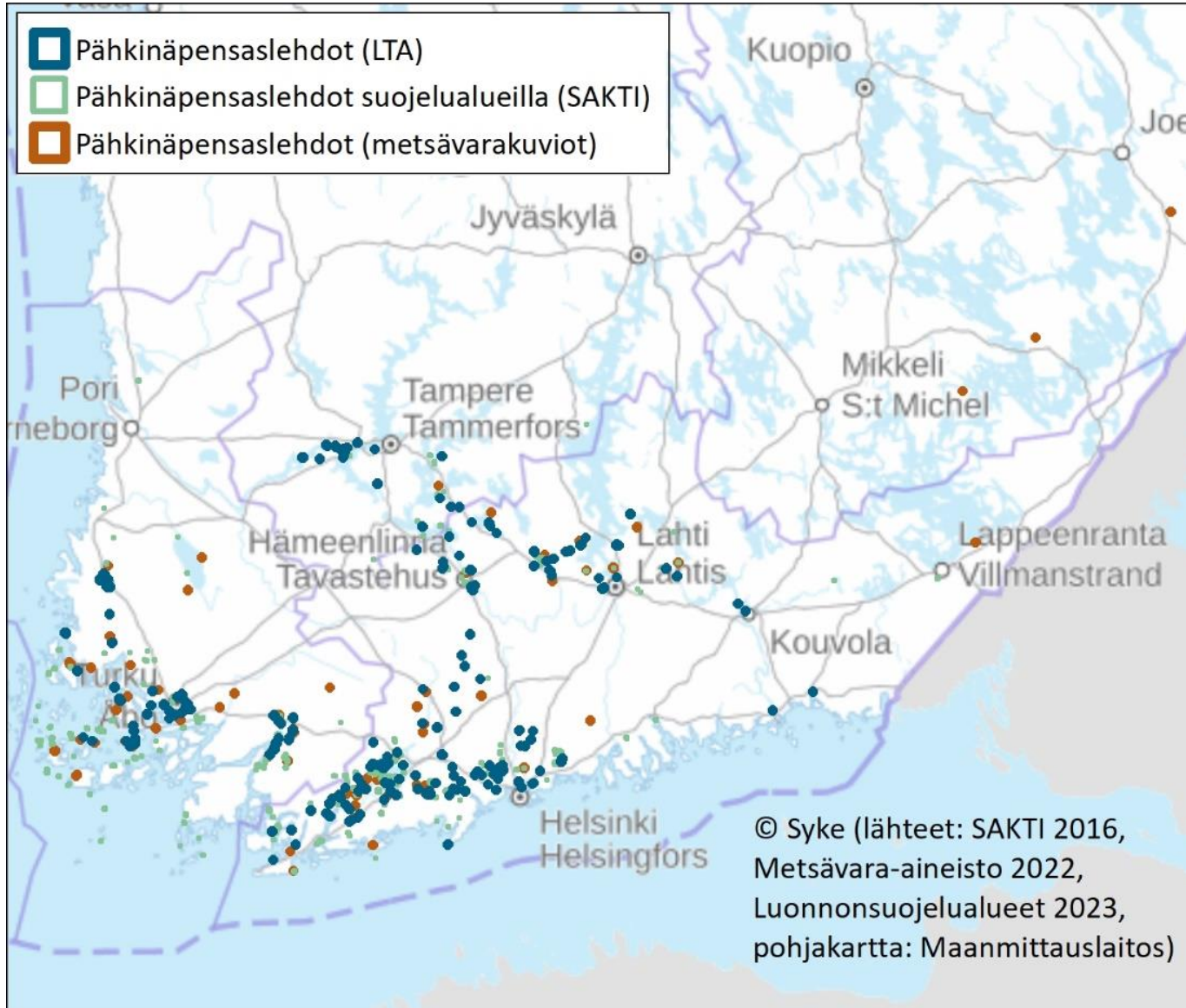
Kartta on yhdistelmäkartta, jossa on sekä yleisyys (prosenttifrekvenssi välillä 0–100) yhden km<sup>2</sup> ruuduissa maan eri osissa (väriasteikko) että herbaarionäytteisiin, kirjallisuuteen ja arkistotietoihin perustuvat yksittäishavainnot 10 x 10 km -ruuduista (avoymyrät).

# Pähkinäpenssaikat Levinneisyys

Pähkinäpenssaikkojen esiintyminen Suomessa paikkatietoaineistojen mukaan.

Kartalle on merkitty:

- Luonnonsuojelulain suojeltujen pähkinäpensaslehtojen vuosien 1998–2022 rajauspäätöskohteet (Pähkinäpensaslehdot (LTA); Luonnonsuojelualueet 2023).
- Suojelualueiden kuviotietojärjestelmän (SAKTI 2016) pähkinäpensaslehdot.
- Suomen metsäkeskuksen metsävara-aineistosta (2022) on haettu pähkinäpensaslehdoksi nimetyt kohteet (pähkinäpensaslehto erityispiirteenä).





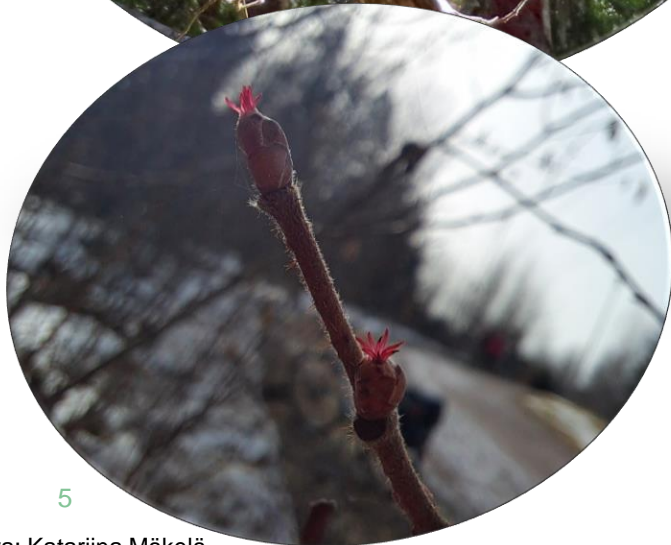
# Pähkinäpensas

## *Corylus avellana*

- Kukkii varhain keväällä ennen lehtien puhkeamista
- Tarvitsee runsaasti valoa kukkiakseen ja kasvaakseen suureksi
- Monirunkoinen versoryhmä eli runna
- Runnassa tavallisesti 10–20 päärunkoa sekä saman verran nuorempia versoja
- Yksittäiset versot elävät 30–50 vuotta
- Juurivesoista rengasmaisesti ulospäin laajeneva kasvusto
- Korkeus 2–5 m (8 m)
- Pähkinän lehdissä korkea pH → karikkeella kasvupaikkaa parantava vaikutus
- Tärkeimmät levittäjät pähkinähakki, närhi ja orava



Kuva: Katariina Mäkelä





# Pähkinäpensaitot Yleiskuvaus

Sijainti:

- Moreenimäkien rinteillä, harjunrinteiden juurilla, kivikkoisissa kallionaluslehdöissä, usein vesistöjen tuntumassa
- Usein etelän tai lännen suuntaan avautuvilla ilmastollisesti suotuisilla rinteillä

Kasvupaikat useimmiten:

- tuoreita lehtoja (OMaT, HeOT, PuViT, CorAegT, DentLat)
- kuivia lehtoja (MeLaT, VRT),
- myös lehtomaiset (OMT) ja tuoreet (MT) kankaat

Valtapuusto sekapuustoinen, tai havu-/lehtipuuvaltainen (kuusi, mänty, koivut, lepät, haapa, raita, pihlaja, jalopuita)

Pensaskerroksessa tyypillisiä mm. taikinamarja, lehtokuusama, näsiä

Kenttäkerroslajistossa huomattavaa vaihtelua: kasvupaikan ravinteisuus ja kosteus, puulajikoostumus, maantieteellinen sijainti







Kuvat: Anne Raunio



# Pähkinäpensaikat Seuralaislajisto

Pähkinäpensaaseen sitoutunut suuri joukko harvinaista eliöstöä, joista osa esiintyy vain tai usein pähkinäpensaalla

- Etenkin sienet (erit. orvakat, kotelosienet) ja hyönteiset
- Pähkinäpensaahan kasvutapa luo monenlaisia pienelinympäristöjä
- Tärkeitä mm. vanhat, lahot ja osin maahan pudonneet rangat ja oksat
- Luonnontilaisessa vanhassa pensaassa yhtä aikaa nuoria versoja, kuolleita pystyrunkoja ja maassa maatuvia runkoja ja oksia → hyvä pähkinän lahoppuujatkumo



Kuva: Katariina Mäkelä

**Lajistoa** (Keto-Tokoi ja Siitonen 2023. Puiden asukkaat. Suomen puiden seuralaislajit)

- Perhosspesialisteja 9 lajia, mm. pähkinämittari
- 3 ludelajia erikoistunut imemään nesteitä pähkinäpensaahan versoista
- Pähkinäkärsäkäs munii pähkinöihin
- Pähkinänpikari lahottaa maahan pudonneita norkkoja, pähkinätiimakka terhoja
- Pähkinämaljakkaan itiöemä kasvaa maahan pudonneilla oksilla
- Suomukka ja pesäjuuri ovat pähkinäpensaahan juuristoloisia
- Juurisieniä ovat mm. pähkinänrousku, rikkivalmuska ja pähkinäseitikki



Kuva: Anne Raunio



# Pähkinäpensaikot

## Luonnontilaisuuden luokittelu

### Luonnontilainen

Luontotyyppi on kehittynyt luontaisesti ilman ihmisen aiheuttamia muutoksia pähkinäpensaidon ominaispiirteisiin

- luontaisesti syntynyt pähkinäpensaido
- luonnontilaisuutta ilmentävät kuolleet pähkinän rungot ja oksat, kuolleet havu- ja/tai lehtipuiden pysty- ja maapuut, lahoppuujatkumo, vanhat puuyksilöt, lahoppuulla ja pähkinällä viihtyvä lajisto
- häiriintymätön aluskasvillisuus

### Ei luonnontilainen tai siihen verrattava

Luontotyyppi ei ole kehittynyt luontaisesti tai luontotyyppin ominaispiirteet ovat merkittävästi muuttuneet, kuten esimerkiksi:

- puisto- tai piha-alueina hoidetut pähkinäpensaidot
- pähkinäpensaido, jonka pähkinäpensaidista valtaosa on istutettuja
- puustoa on hakattu ja pensaita raivattu voimakkaasti äskettäin



Kuva: Katarina Mäkelä



# Pähkinäpensaikat

## Luonnontilaisuuden luokittelu

### Luonnontilaiseen verrattava

Luontotyyppi on kehittynyt luontaisesti ja luontotyypin ominaispiirteet ovat säilyneet huolimatta ihmisen aiheuttamista luontotyyppiin vaikuttavista tekijöistä

- voi olla merkkejä ihmistoiminnasta: vanhoja hakkuujälkiä, pähkinäpensaita raivattu, lahopuuta kerätty pois, kasvillisuuden kulumista, maanmuokkausta
- lajistossa voi olla kulttuurinsuosija- ja/tai vieraslajeja, mutta ne eivät vallitsevia
- pähkinäpensaalla luontaisella levinneisyysalueella sijaitsevat pähkinäpensaikat, joihin on voitu kauan sitten istuttaa pähkinäpensasta, mutta jotka ovat sen jälkeen kehittyneet luontaisesti, ja niissä on luonnontilaisen pähkinäpensaikon piirteitä
- entisille pelloille tai niityille luontaisen sukkession myötä kehittyneet pähkinäpensaikat, joihin on kehittynyt luonnontilaisen pähkinäpensaikon piirteitä
- perinnebiotooppeina laidunnettavat pähkinäpensaikat, joissa luonnontilaisen pähkinäpensaikon piirteet (kuolleet pähkinän rungot ja oksat, lahoppuujatkumo) ovat säilyneet ja säilyvät laidunkäytöstä huolimatta



Kuva: Anne Raunio



# Pähkinäpensaikat

## Suojelutason kannalta tärkeiden esiintymien tunnistaminen

Huomioidaan luontotyyppin levinneisyys, alueellinen yleisyys, kytkeytyvyys

Esiintymän tärkeyttä ydinalueilla nostavat:

- Luonnontilaisuus ja rakennepiirteiden monipuolisuus
- Laajuus
- Harvinaiset alatyypit, harvinainen ja uhanalainen lajisto
- Aluskasvillisuuden lajisto; runsasravinteiset pähkinälehdot kasvillisuudeltaan monipuolisimpia
- Jalopuusto



Kuva: Anne Raunio



Kuva: Anne Raunio



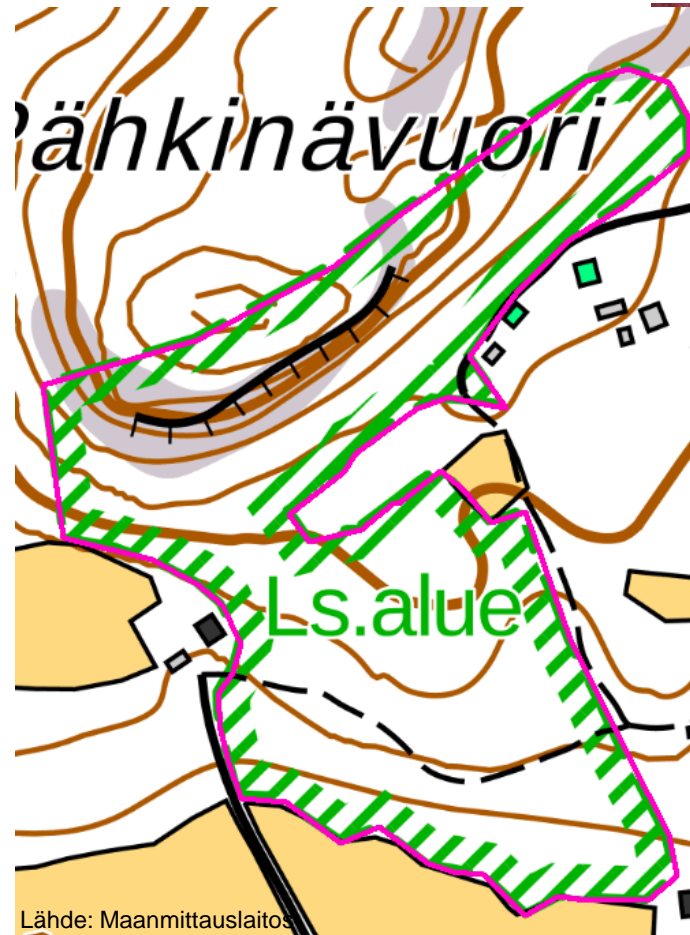
Suomukka *Lathraea squamaria* VU. Kuva: Terhi Rytteri



# Pähkinäpensaikat Rajaus

**Luontotyyppiesiintymä rajataan toiminnallisena ekologisena kokonaisuutena, mukaan otetaan**

- Pähkinäpensaikeesiintymän alueella vallitsevat kasvillisuustyypit kokonaisuudessaan
- Vähintään reunimmaisista pähkinäpensaita ympäröivää aluetta kohteen puuston korkeutta vastaava leveys
- Tapauskohtaisesti voidaan rajata mukaan:
  - luonnontilaltaan heikompia osa-alueita
  - osa-alueita, joilla pähkinäpensaat eivät täytä kokovaatimuksia
  - esiintymän keskellä olevaa muuta elinympäristöä, esim. kallio
- Pihapiirissä sijaitsevia esiintymiä/esiintymän osia ei pääsääntöisesti mukaan
- Tavoitteena kokonaisuus, joka säilyttää ominaispiirteensä myös tulevaisuudessa
- Jos sama kuvio täyttää sekä pähkinäpensaikon että jalopuumetsikön kriteerit → rajataan jalopuumetsikkönä





# Pähkinäpensaikat

## Heikentävät ja parantavat toimet

### Heikentäviä toimia:

- Metsätaloustoimenpiteet, paitsi ”valikoiva” metsänhoito, jossa pähkinät säästetään ja poistetaan varjostavaa puustoa
- Maanpinnan muokkaus, maastoajo ja voimakas tallaus
- Liiallinen ”siistiminen”

Tilaa parantavia luonnonhoidollisia toimia voidaan toteuttaa ELY-keskuksen ohjeistuksen mukaan, muun muassa:

- Varjostavien puiden, etenkin kuusen poistoa (valtapuusto, alikasvos), muttei liian voimakasta → heinittyminen
- Tarvittaessa myös muiden puiden varovaista poistoa
- Vieraslajien torjuntaa
- Jos rajattavan luontotyyppiesiintymän todetaan tarvitsevan luonnonhoitoa, tulee se huomioida rajauspäättösprosessissa

### Aina säilytetään:

- Lahot ja maahan pudonneet pähkinän rungot ja oksat säilytetään
- Jalopuut, haapa, raita sekä vanha ja lahoava puusto (sekä pysty- että maapuut)



Kuva: Johanna Ruusunen



Pähkinäpensaikoista kerättävät tiedot	
Saktin biotooppikuvion tiedot	
Pakolliset perustiedot	Arvioija, arviointiajankohta, arviointitapa, pääryhmä, inventointiluokka, hoitotarvearvio.
Kuvioinnissa huomioitavaa	Jos kohteella esiintyy laajempia, selvästi erotettavia lehto- ja kangasmaakuvioita, on niiden kuviointi erikseen suotavaa. Mosaiikkimaisilla ja pienialaisilla kohteilla kasvillisuuden kuvailuun voidaan käyttää inventointiluokan lisämääreitä ja LuTU -tyyppien prosentuaalisia peittävyysksiä.
Inventointilk. lisämääre	38 Kangasmaalaikkuja / 39 Lehtolaikkuja.
Natura-luontotyyppi	Voi olla Natura-luontotyyppiä lehdot (9050), raviini- ja rinnelehdot* (9180) tai vanhat tammimetsät (9190).
Puusto	Pakolliset kentät: LUONNONTILAISUUS_JA_KEHITYSVAIHE, PUULAJIVALTAISUUS.
Erityispuusto	Merkitään vähintään vallitsevan jakson pääpuulajit.
Pensasto	Pakollinen: pähkinäpensaat. Suositeltavaa merkitä myös muut lehtopensaat. Huom. vieraslajit.
LuTU-tyyppi	Pähkinälehdot tai Jalopuustoiset kangasmetsät.
LSL-luontotyyppilomakkeen tiedot	
LSL-luontotyyppi	11, Pähkinäpensaikat HUOM: VALITTAVA JOKAISELLE KUVIOLLE, jos kohde jaettu useampiin kuvioihin.
Määrittelykriteerit (0/1)	1: On LSL-luontotyyppi HUOM: VALITTAVA JOKAISELLE KUVIOLLE, jos kohde jaettu useampiin kuvioihin.
Määrittelykriteerit (sanallinen)	1) Ilmoitetaan vähintään 2 m korkeiden tai leveiden pähkinäpensaiden lukumäärä. Korkeus mitataan korkeimmasta rangasta, tarvittaessa mitataan halkaisija latvuston leveimmästä kohdasta. Jos lukumäärä ylittää selvästi 20 kpl, voidaan tarvittaessa käyttää lukumääräarviota.
Yleiskuvaus	Kuvataan pähkinäpensaiden luonnontilaisuutta, ikävaihtelua ja elinvoimaisuutta, runnien laajuutta ja lahopähkinöitä. Puuston lyhyt kuvaus (pääpuulajit, puuston ikä ja luonnontilaisuus, lahopuusto). Kasvillisuustyyppit, valtalajit/yleiset lajit, huomionarvoiset lajit. Luonnontilaisuuden kuvaus ja heikentymisen syyt.
Rajaus	
Luonnontilaisuus	1 = luonnontilainen tai 2 = luonnontilaiseen verrattava.
Käyttö ja uhat	Erityistä huomioitavaa: vieraslajit, varjostava puusto.





Kiitos !



Suomen ympäristökeskus  
Finlands miljöcentral  
Finnish Environment Institute